

Розділ V

РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

НОВІ ОБРІЇ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Рецензія на книгу: Ситар Г. В. Синтаксичні фразеологізми в розрізі конструкційної граматики : монографія : [наук. і відп. ред. А. П. Загнітко] / Г. В. Ситар. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 458 с.

Нещодавно у Вінниці побачила світ монографія Ганни Ситар, присвячена синтаксичним фразеологізмам української мови. Вона порушує широке коло лінгвістичних (синтаксичних, фразеологічних, лінгвостатистичних та ін.) проблем, значною мірою дискусійних, що потребують нового прочитання й осмислення.

Цікавими й вартісними є запропоновані авторкою пошуки нових підходів і методів аналізу синтаксичних фразеологізмів,¹ що втілено в обґрунтуванні граматико-конструкційної інтерпретації цих мовних одиниць і загалом відповідає світовим лінгвістичним тенденціям (праці Чарльза Філлмора, Пола Кея, Мері Кетрін О'Коннор, Адель Голдберг, Мір'ям Фрайд, Вільяма Крофта та інших дослідників).

Принагідно зауважимо, що для вітчизняного мовознавства поняття конструкції та ідея багатоаспектного аналізу речення не є новими, проте саме для фразеологізованих речень за умови відсутності в них дієслівних предикатів і саме в контексті конструкційної граматики вони набувають цілком переконливого звучання та вмотивованого формалізованого подання у вигляді бокс-діаграм як багатопланових моделей речень, що охоплюють структурний, семантичний, прагматичний та інтонаційний аспекти їх аналізу.

Характерною рисою рецензованої монографії є синтез традиційного синтаксису і прикладної лінгвістики, що дало змогу авторці по-новому подивитись на фразеологізовані речення й інтерпретувати вже відомі теоретичні положення про співвідношення традиційних і синтаксичних фразеологізмів, закономірності фразеологізації речень та ін. Досить вдало застосовано прикладні методи аналізу мовних одиниць, зокрема багатопланове моделювання речення (с. 45-66), створення бази даних (с. 357-368), а також статистичні методи, використані не для окремих слів, а для синтаксичних одиниць (с. 272-356).

Таке поєднання підходів і методів є несподіваним для читача, проте водночас і цілком передбачуваним: воно коріниться на традиціях знаної в Україні граматичної школи доктора філологічних наук, професора, член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка. Із відкриттям на філологічному факультеті Донецького національного університету (зараз Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця) у 2004 році спеціальності «Прикладна лінгвістика» представники цієї школи з успіхом залучають комп'ютерні технології до опрацювання важливих мовознавчих проблем².

Чіткою й вираженою є структура рецензованого дослідження, яке складається з передмови, п'яти розділів, висновків, списку використаної літератури й додатків. Усі

¹ В українському мовознавстві усталеним є термін «фразеологізовані речення» (праці Марії Личук, Василя Шинкарука, Людмили Шитик та ін.).

² Загнітко Анатолій, Данилюк Ілля, Краснобаєва-Чорна Жанна, Путіліна Оксана, Ситар Ганна. Парадигмально-категорійні основи прикладної лінгвістики : Монографія. – Вінниця : «ТОВ Нілан-ЛТД», 2015. – 472 с.

частини дослідження є логічно пов'язаними між собою й підпорядковані досягненню поставленої мети – багатоаспектному аналізу синтаксичних фразеологізмів в українській мові.

Оригінальним є запропоноване в монографії застосування досягнень теорії ймовірності й методу обчислення показників асоціації для визначення статусу синтаксичних фразеологізмів у зіставленні із нефразеологізованими реченнями та традиційними фразеологізмами, доведення існування залежності між ступенем зв'язаності компонентів синтаксичного фразеологізму й кількості компонентів у ньому. Методологічно доцільним і грамотним є залучення великого й репрезентативного корпусу текстів: статистична частина дослідження виконана за даними Українського національного лінгвістичного корпусу, створеного в Українському мовно-інформаційному фонді НАН України (на час виконання статистичного дослідження обсяг корпусу становив 1800000000 слововживань).

Достовірність отриманих результатів забезпечена корпуснозорієнтованістю дослідження, залученням традиційних і нових методів аналізу синтаксичних одиниць, вдумливим опрацюванням матеріалу дослідження – більше 10000 прикладів, дібраних із текстів української художньої літератури кінця XIX – початку XXI ст., періодичних видань та українськомовних інтернет-ресурсів. Саме таких корпуснозорієтованих досліджень потребує сьогодні українське мовознавство. Водночас певна недосконалість опрацьованого корпусу досліджень, передусім можливостей його пошукового апарату, спричиняє отримання почасти суперечливих результатів, які потребують поглибленого аналізу.

Авторка досить докладно викладає сутність методу обчислення показників асоціації, залучає до розгляду різні показники асоціації та коментує доцільність їх застосування до фразеологізованих речень, подає відомі в лінгвостатистичній літературі формули й пояснює причини їхніх модифікацій, наводить власні перетворення формул, що зумовлені, зокрема, потребою введення більшої кількості складників конструкції, адже значна частина стрижневих компонентів синтаксичних фразеологізмів є багатокомпонентними. Дослідниця здійснила окремі обрахунки для всіх варіантів моделей речень, що видається цілком обґрунтованим через нетотожні абсолютні частоти різних словоформ або варіантів слова в межах корпусу.

За результатами аналізу наукової літератури й зіставлення кількісних даних, отриманих унаслідок власних обчислень за різними показниками асоціації, Ганна Ситар обрала коефіцієнт *mutual information* (MI), за допомогою якого визначила високий порівняно з контрольною величиною 7,49 ступінь не випадковості поєднання словоформ, що є кількісним підтвердженням стійкості зв'язку словоформ у складі незмінних компонентів конструкцій. Діапазон значень MI для синтаксичних фразеологізмів перебуває в межах від 9,34 до 50,31. Як свідчить здійснене дослідження, MI залежить від кількості компонентів у складі конструкції.¹

Українська лінгвістика поповнилась фундаментальною працею з прикладної лінгвістики, що стане в нагоді науковим працівникам, викладачам, аспірантам, студентам-філологам. Монографія написана творчо, авторка аналізує структуру, семантику і прагматику синтаксичних фразеологізмів, пропонує власний погляд на статус аналізованих одиниць і доводить високий ступінь зв'язаності словоформ у межах стрижневого компонента синтаксичних фразеологізмів. Усе це засвідчує актуальність і новизну видання, його важливість для розвитку корпуснозорієтованих теоретичних і прикладних досліджень в Україні.

¹ MI для синтаксичних фразеологізмів із двочленним незмінним компонентом становить від 9,34 (*які уже*) до 16,14 (*ати-бати, йшли*), для моделей із тричленним стрижневим компонентом – від 19,87 (*куди вже їм*) до 28,4 (*де вже там*), для моделей із чотиричленним постійним компонентом – від 34,36 (*ну й що за*) до 42,02 (*чому б вам не*), із п'ятичленним – від 49,74 до 50,31 (с. 312).

Упевнена, що монографія Ганни Ситар знайде власних читачів та спонукатиме їх до подальших студіювань у контексті конструкційної граматики, лінгвістичного моделювання й лінгвостатистики.

Ірина Кочан
(Львів)